Bölüm 2

Karadeniz Balıkçılığının Girişimcilik Dinamikleri ve İnovasyon Fırsatları: Trabzon Örneği

Hakan Aydın[1]

Yeşim Örnek[2]

Muhammet Negiz[3]

Özet

Bu bölüm[4], Karadeniz'in önemli liman kentlerinden biri olan Trabzon'da balıkçılık sektöründe faaliyet gösteren girişimcilerin deneyimlerini, motivasyonlarını ve girişimcilik süreçlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Tarihsel kökleri yüzyıllar öncesine uzanan Trabzon balıkçılığı, bugün hem ekonomik hem de sosyo-kültürel açıdan bölge halkı için stratejik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, çalışmada sözlü tarih yöntemi kullanılarak balıkçı girişimcilerle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların çocukluk ve yetişme dönemleri, aile gelenekleri, eğitim geçmişleri, kişisel özellikleri, çevresel ve toplumsal etkiler gibi çok katmanlı etmenlerin girişimcilik kararları üzerindeki etkisi detaylı biçimde analiz edilmiştir.

Araştırmada ayrıca, girişimcilerin yatırım motivasyonları, karşılaştıkları zorluklar, pazardaki fırsatları değerlendirme biçimleri ve Trabzon'u tercih etme nedenleri ele alınmaktadır. Bu yönüyle çalışma, bireylerin sadece ekonomik değil; aynı zamanda kültürel ve sosyal bağlamda şekillenen girişimcilik pratiklerine dair kapsamlı bir görünüm sunmaktadır. Çalışmada elde edilen veriler, nitel veri analiz programlarından MAXQDA aracılığıyla, tematik analiz ilkeleri doğrultusunda analiz edilmiştir. Çalışmanın en önemli katkılarından biri, bölgeye özgü girişimcilik dinamiklerini görünür kılmasının

1 Lisans Öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, hakanaaydn@outlook.com, https://orcid.org/0009-0002-4694-566X

2 Lisans Öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, yesimornekkk@hotmail.com, https://orcid.org/0009-0003-7092-3820

3 Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, muhammetnegiz@ktu.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-6939-7742

4 Bu çalışma TÜBİTAK 2209/A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destek Programınca desteklenmiştir.

https://doi.org/10.58830/ozgur.pub772.c3193

yanı sıra, bu alanda faaliyet gösteren balıkçı girişimcilerin deneyimlerinden yola çıkarak yeni nesil girişimcilere ilham verecek bir kolektif hafıza inşa etme çabasıdır. Bölüm, Karadeniz'de sürdürülebilir girişimcilik politikalarının geliştirilmesine katkı sağlayacak bulgular ortaya koymayı hedeflemektedir.

1.GİRİŞ

Benzersiz ekolojik ve ekonomik özelliklere sahip olan Karadeniz, balıkçılık sektöründe gelenek ve yeniliğin kesiştiği önemli bir noktada yer almaktadır. Zengin biyoçeşitliliği ile yüzyıllardır kıyı toplumlarının geçim kaynağı olan bu deniz, çaça, hamsi ve kefal gibi ticari açıdan değerli türlere yaşam alanı sağlamaktadır (DOKA, 2012). Balıkçılığın tarihsel kökenleri tarım öncesi dönemlere dayanmaktadır. Doğu Karadeniz bölgesinde ise ticari balıkçılık M.Ö. 2750'den günümüze kadar süregelen faaliyetlerden birisidir (Zaman, 2005: 34). 16. yüzyıl Osmanlı coğrafyacısı Âşık Mehmed de Menâzıru'l-Avâlim[5] (1598) adlı eserinde bu duruma değinmiş ve Trabzon denizinde avlanan lezzetli balıklar hakkındaki gözlemlerini kaleme almıştır. Benzer şekilde, Evliya Çelebi'nin meşhur Seyahatname'sinde (1640), Trabzon halkının temel geçim kaynaklarından birinin balıkçılık olduğunun belirtilmesi, bu faaliyetlerin yalnızca ekonomik bir uğraş olmadığını ve bölge halkının bir yaşam biçimi haline geldiğini göstermektedir (Trabzon Ticaret Borsası, ty). Trabzonlu Hamamizade İhsan Bey de 1928 yılında kaleme aldığı *Hamsiname* adlı eserinde balıkçılığa dair ipuçları vermekte ve bölgede hamsi avının bol olduğu dönemlerde tütün tarlalarında gübre olarak da kullanıldığını ifade etmektedir (Zengin, 2019: 33). 1964 yılında Trabzon'da Bölge Ticaret Müdürü olarak görev yapan Said Bilal Çakıroğlu, şehrin coğrafi koşullarının geçim kaynaklarını kısıtlı hale getirmesi nedeniyle bölge insanının balıkçılığa yönlenmesini şu ifadelerle aktarmıştır (Zengin, 2019: 32):

"(…) Bunun için gerek müstahsili gerekse şehirlisi yüzünü denize çevirmeye mecbur olmuş ve balık avlamayı bir itiyat, bir sanat haline getirmiştir. Doğu Karadeniz sahillerinin her noktasında balıkçılık vardır. On beş karışlık küçük birer tekneye sahip olan köylüler ziraat işinin müsaade ettiği zamanlarda günlük nafakalarını temin için denize açılırlar. Bu itibarla her Trabzonlu balıkçılık mevzuu ile ilgilidir. Ancak balıkçılığı bir sanat haline getirenlerin, bu meslekte ömür verenlerin miktarı azdır. Bu durumda olanlar kazançlarını tamamen denizden temin ederler."

Söz konusu yazarların verdiği bilgilerden yola çıkarak bölgede balıkçılığın tarih boyunca tarım da dâhil olmak üzere birçok sektöre sağladığı katkıları

5 Günümüz Türkçesi ile "Âlemlerin Manzaraları" anlamına gelmektedir.

anlamak mümkündür. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Trabzon, Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde balıkçılık faaliyetleri açısından merkezi bir konumda bulunmaktadır. Şehir, hem önemli bir liman kenti olarak hem de su ürünleri üretimindeki öncülüğüyle dikkat çekmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesi, Türkiye'nin toplam su ürünleri üretiminde ilk sırada yer almakta ve Trabzon ili bu üretimin büyük bir kısmını karşılamaktadır (DOKA, 2012; Çankaya, 2005; Çavdar, 2019; TEPGE, 2022). Dolayısıyla bu çalışmada Türkiye ve Doğu Karadeniz Bölgesi ekonomisinde önemli bir yere sahip olan Trabzon balıkçılık sektörüne odaklanılmış ve bu alanda faaliyet gösteren girişimcilerin deneyimleri sözlü tarih yöntemiyle kayıt altına alınarak bir durum tespiti yapılması ve muhtemel inovasyon alanlarının ortaya konularak literatüre katkı yapılması amaçlanmıştır. Verilerin sözlü tarih yöntemiyle toplanması çalışmanın özgün yönlerinden bir tanesini oluşturmaktadır.

2.YÖNTEM

Bu araştırmada verilerin toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanması süreçlerinde nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırmalarda genel olarak doküman inceleme, gözlem, görüşme ve odak grup görüşmesi gibi yöntemler aracılığı ile veri toplanabilmektedir (Karataş, 2015). Bu çalışmanın veri toplama sürecinde ise bir görüşme türü olarak değerlendirilebilecek *sözlü tarih (oral history)* yöntemi kullanılmıştır. Bu sayede sektöre dair girişimcilerin hafızalarında yer edinmiş hususların kayda geçirilmesi ve analiz edilerek bulguların literatüre kazandırılması amaçlanmıştır.

Sözlü tarih yöntemi, yayımlanmış otobiyografilere benzetilebilecek kadar kapsamlı bir veri toplama yöntemi olarak değerlendirilmektedir. Sözlü tarih görüşmelerinde, görüşmecilere yöneltilen sorular ile başka yöntemlerle ulaşılamayacak belge ve bilgilere erişilme imkânı bulunmaktadır. Disiplinler arası bir yaklaşım olarak değerlendirilen sözlü tarih; tasarım, görüşme ve son olarak arşivleme olmak üzere üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada kaynaklara erişim sağlanması, temaların oluşturulması ve görüşülecek kişilerin belirlenmesi aşamaları yer almaktadır. Sonrasında ise, görüşmelerin gerçekleştirilmesi ve elde edilen verilerin arşivlenmesi aşaması gelmektedir (Danacıoğlu, 2001).

Görüşmecilere ulaşım sürecinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu örneklemeden (snowball sampling) yararlanılmıştır. Kartopu örnekleme, kişisel ağlar aracılığıyla katılımcı sayısını artırmayı sağlayarak, özellikle kapalı topluluklara ilişkin olguların anlaşılmasına katkı sunan bir yöntemdir (Baltacı, 2018). Bu doğrultuda, araştırma sürecine öncelikle

belirli kriterleri karşılayan sınırlı sayıdaki katılımcı ile başlanmakta; ardından bu katılımcıların, çalışmaya katkı sunabilecek nitelikte gördükleri gönüllü bireyleri önermeleriyle örneklem genişletilmektedir. Bu süreç, elde edilen verilerin tematik açıdan tekrar etmeye başlaması ve yeni bilgi üretmemesiyle tanımlanan 'veri doygunluğuna' ulaşıldığı kanaatine varılıncaya dek sürdürülmektedir (Parker vd., 2019). Mevcut çalışmada ise öncelikle balıkçılık sektörüne dair faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve sosyal medya platformları aracılığıyla ilk görüşmecilere ulaşılmıştır. Sonrasında ise bu kişilerin yönlendirmesi ve referans olması ile görüşmeyi kabul eden diğer balıkçılara ulaşılmıştır.

Görüşmeler kapsamında balıkçılık sektöründe faaliyet gösteren girişimcilere yarı yapılandırılmış sorular yöneltilmiştir. Bu sorular, Bayraktaroğlu ve Özdemir'in (2010) farklı bir sektörde uyguladığı sözlü tarih çalışmasından uyarlanmış ve soruların kullanımı için makalenin yazarlarından izin alınmıştır. Bu çerçevede, Trabzon'da balıkçılık sektöründe faaliyet gösteren girişimcilerle yapılan görüşmelerde, girişimcilerin girişimci olma sebepleri, çocukluk ve yetişme dönemlerinin etkisi, aile geleneği ve iş tecrübelerinin rolü, aldıkları eğitimin etkileri, kişiliklerinin yansımaları, yaşadıkları çevre ve toplumun algısının etkisi, sağlanan yatırım iklimi, karşılaştıkları zorluklar, ekonomik ve siyasi şartların etkileri, Trabzon'u tercih etme nedenleri, gelecekteki yatırım planları, pazar fırsatları, sektörün temel özellikleri ve sektörde karşılaşılan sıkıntılar üzerine sorular yöneltilmiştir. Görüşmeler, katılımcıların onayı alınarak gerçekleştirilmiş ve kişisel bilgiler, katılımcılar istemediği takdirde gizli tutulmuştur. Bu görüşmelerde yapılan ses kayıtları çözümlenip metin haline getirilerek MAXQDA yazılımı aracılığıyla analiz edilmiştir. Analiz sürecinde görüşme dökümleri kodlanmış, bu kodlar doğrultusunda kategoriler ve temalar oluşturulmuş, elde edilen bulgular sistematik biçimde raporlanmıştır (Çelik vd., 2020).

3.BULGULAR

3.1.Katılımcıların Demografik Özellikleri

Trabzon çevresinde yapılan araştırmaya 21 kişi katılmıştır. Veri toplama sürecinde ulaşılan katılımcıların yaş ve medeni durum bilgileri bu bölümde sunulmuştur.

3.1.1. Katılımcıların Yaş Dağılımı

Proje kapsamında görüşen 21 kişinin yaş gruplarına göre dağılımları 20-30 yaş (%19.3), 31-40 yaş (%14.3), 41-50 yaş (%28.6), 51-60 yaş (%23.8) ve 61-70 yaş (%14.3) şeklinde olmuştur. Yaş grupları incelendiğinde,

katılımcıların en yoğun olduğu yaş aralığının %28.6 ile 41-50 yaş olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.1.2. Katılımcıların Medeni Durumu

Araştırmada yer alan katılımcıların medeni durum dağılımları incelendiğinde büyük bir kısmının evli olduğu (%85.7) görülmektedir. Katılımcılardan bekârların oranı ise %14.3 olmuştur.

3.2. Katılımcı Görüşmelerinden Çıkarılan Temalar

Bu bölümde, çalışmanın temelini oluşturan katılımcı görüşmelerinin çözümlerinin analizi neticesinde elde edilen temalar ve alt kodlar ayrıntılı bir şekilde sunulmaya çalışılmıştır. Araştırma, balıkçılık sektöründe gerçekleştirilen girişimciliğin yapısal, ekonomik, mesleki ve çevresel boyutlarını kapsamlı bir şekilde ele alarak, sektördeki mevcut durumu tespit etmeyi, karşılaşılan sorunları ve inovasyon fırsatlarını ortaya koymayı hedeflemiştir. Çalışma kapsamında, Trabzon'da balıkçılık sektöründe faaliyet gösteren bireylerle ve ilgili paydaşlarla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler neticesinde elde edilen bulgular sistematik bir yaklaşımla değerlendirilmiştir.

Araştırma sürecinde, katılımcıların deneyimleri ve algılarını anlamaya yönelik açık uçlu sorular kullanılmış ve bu sorulara verilen yanıtlar tematik analiz yöntemiyle kodlanmıştır. Çalışma, balıkçılık sektöründeki girişimcilik dinamiklerini ve inovasyon fırsatlarını belirlemeye odaklandığı için, verilerin analizi sırasında sektördeki temel sorunlar ve bunların çözümüne yönelik öneriler de detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu doğrultuda, elde edilen veriler *"sezon", "avlanma", "ekonomi", "maliyet", "meslek", "zorluklar"* ve *"mesleğin gelişimi"* başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Her bir tema, katılımcıların sektördeki uygulamalara, karşılaştıkları sorunlara ve geleceğe dair beklentilerine ışık tutmaktadır.

Çalışmanın bulguları, Trabzon'daki balıkçılık sektörünün mevcut yapısını anlamaya katkı sağlarken, aynı zamanda bölgede sektörün sürdürülebilirliği ve gelişimi için kritik olan unsurları da ortaya koymaktadır. Özellikle katılımcıların sektördeki deneyimlerinden yola çıkarak belirlenen alt kodlar, balıkçılığın karşı karşıya olduğu zorlukları, ekonomik ve çevresel faktörlerin etkilerini, mesleki dinamikleri ve gelecekte atılması gereken adımları anlamada önemli bir rehber sunmaktadır.

Bu bağlamda, aşağıdaki alt başlıklarda her bir tema ve alt kod detaylı bir şekilde ele alınarak katılımcıların görüşleri ve bu görüşlerden çıkarılan sonuçlar sunulmuştur. Analiz sonuçları, balıkçılık sektörünün yalnızca

mevcut durumuna değil, aynı zamanda gelecekteki potansiyel gelişimine dair de önemli ipuçları vermektedir.

3.2.1.Sezon

Sezon teması, balıkçılık faaliyetlerine yönelik *çalışma dönemleri, hava koşulları ve iklim değişikliği, çalışma saatleri* ve *işçi mağduriyetleri* başlıklarını kapsamaktadır.

3.2.1.1.Çalışma dönemleri

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere göre balıkçılık mesleğinde çalışma dönemleri ortalama 7-8 ay sürmektedir. Katılımcılar bu dönemde yoğun çalışma temposu içinde olduklarını ifade etmektedir. Sahada yapılan gözlemlerde uzun ve zorlu çalışma koşullarının balıkçılık mesleğini icra eden mürettebat ve kaptan üzerinde fiziksel ve psikolojik olarak yıpratıcı etkiler bıraktığı anlaşılmıştır. Uykusuzluk nedeniyle yüz ve göz çevresinde renk solmaları, konuşma sırasında dalgınlık, hareketlerde yavaşlık ve değişken ruh hali gibi durumların sıkça görüldüğü belirlenmiştir. Çalışma dönemlerinin ve koşullarının zorluğu Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) raporlarında ve literatürdeki benzer çalışmalarda dikkat çekilen hususlardan bir tanesidir (Ulukan, 2016: 130; Zengin, 2022: 389).

3.2.1.2. Hava koşulları ve iklim değişikliği

Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde hava koşulları ve iklim, balıkçılığı doğrudan etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. İşin ağırlığının yanında çalışanların zorlu hava koşulları ile de mücadele etmesi gerekmektedir (Ulukan, 2016: 130). Katılımcıların beyanlarına göre; yaşanan iklim değişikliğinin etkisiyle hava koşullarını tahmin etmek de güçleşmiştir. Bu durum bir katılımcı tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

> "*Mevsimler daha belirgindi; kışın sert geçeceğini, yazın ise denizin daha sakin olacağını bilirdik. Fırtınaların, rüzgârların ne zaman geleceğini az çok tahmin edebilir ve hazırlıklarımızı ona göre yapardık. Ancak son yıllarda işler çok değişti. İklim değişikliğiyle birlikte hava durumu çok daha öngörülemez hale geldi.*"

Dolayısıyla sektördeki önemli sorunlardan bir tanesi de hava koşulları ve olarak belirlenmiştir. Yapılan görüşmelerde iklim değişikliğinden kaynaklanan sorunlara işaret eden bu tür açıklamalarla birçok kez karşılaşılmıştır. Dünya genelinde ortak bir sorun olan "küresel ısınma" problemi, Türkiye'de de etkisini göstermekte ve çevre üzerinde olumsuz

etkiler bırakmaktadır. Denizlerimizdeki balık çeşitliliğinin, iklim ve hava koşullarındaki değişimlerden doğrudan etkilendiği ifade edilmektedir (Kayhan vd., 2015; Özdemir ve Ceylan, 2007). Katılımcılar küresel ısınma sorununun balıkçılık üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekmektedirler. Bir katılımcı yaşanan süreci şöyle açıklamaktadır:

> *"Deniz suyu sıcaklıklarındaki artışlar, bazı balık türlerinin azalmasına, bazılarının ise tamamen farklı bölgelere göç etmesine neden oldu. Bu durum hem balık çeşitliliğini hem de avlanma miktarını olumsuz etkiliyor. Dolayısıyla, iklim değişikliği sadece günlük hava koşullarını değil, balıkçılık sektörünün genelini de ciddi şekilde etkiliyor. Eskiden daha tahmin edilebilir olan bu meslek, artık sürekli değişen şartlara ayak uydurmayı gerektiriyor. Her gün hem hava durumunu hem de deniz koşullarını dikkatle takip etmek zorundayız. Artık işimiz sadece balık tutmak değil, aynı zamanda doğanın değişen ritmine ayak uydurmak."*

Katılımcı beyanları, iklim değişikliğinin hem ekosistem üzerinde hem de sektörde olumsuz bir etki yarattığını ortaya koymaktadır. Bu durum literatürdeki benzer çalışmalarda da dile getirilmektedir (Kayhan vd., 2015; Özdemir ve Ceylan, 2007; Verep ve Balta, 2023). Dolayısıyla sektördekilerin bu yeni koşullara uyum sağlaması bir zorunluluk haline gelmiştir.

3.2.1.3.Çalışma saatleri

Yapılan görüşmelerde katılımcıların aktarmış oldukları bilgiler neticesinde çalışma saatlerinin balıkçılık sektöründeki insanların hayatlarını etkilediği anlaşılmıştır. Çalışanlar günün büyük bir kısmını limanda geçirmektedir. Bu durum sektördeki kişilerin aile hayatlarına ve dolayısıyla çalışma motivasyonlarına olumsuz olarak yansımaktadır. Özellikle avlanma nedeniyle yaşanan uzun süreli ayrılıkların çalışanları olumsuz etkilediği görülmektedir. (Ulukan, 2016: 131). Katılımcıların ifadelerine göre çalışma saatleri belirli kurallar dâhilinde düzenlenmiştir. Gündüz 07:00 ila 15:00 saatleri arasında avlanma yasağı olduğu için belirlenen zaman aralığında balıkçılık faaliyetlerinde bulunmak mümkün değildir. Yapılan görüşmelerde, söz konusu yasak nedeniyle akşam saatlerinde avlanmanın çalışanların uyku düzenlerini olumsuz etkilediği ve gece-gündüz kavramlarının karıştığı dile getirilmiştir. Katılımcıların beyanlarına göre bu uygulama çevre ülkelerle farklılık göstermektedir:

> *"Gürcistan'da ise gece avlanmama kararı alındı. Gündüz çıkıp bir ağ sarıyorlar, bir ton hamsi yakalayıp geri dönüyorlar."*

Dolayısıyla çalışma saatlerinin belirlenmesi gibi balıkçılık sektörüne dair yapılan düzenlemeler çalışanların hayatlarını etkilemektedir. Uzun çalışma saatleri ve uykusuzluk gibi faktörler iş kazalarını artırmaktadır (Zengin, 2022: 389). Bu konularda yapılabilecek iyileştirmeler de çalışma koşullarına olumlu yansıyacaktır.

3.2.1.4.İşçi Mağduriyetleri

Yapılan görüşmelerde katılımcıların dile getirdiği hususlardan bir tanesi de işçilerden kaynaklı mağduriyetlerdir. Katılımcılar, balıkçılık sektöründe bu tür mağduriyetlerle sıklıkla karşılaşıldığını dile getirmiştir. Bu mağduriyetin temel nedeni olarak, işe alınan işçilerin peşin ödeme aldıktan sonra işe devam etmemeleri gösterilmektedir. Bir tür dolandırıcılık haline gelen bu vakalarda aynı anda birden fazla işverenden ödeme aldıktan sonra ortalıktan kaybolma durumlarına rastlanılmaktadır.

Katılımcılar, sözleşmelerin noter huzurunda yapılmadığını belirtmiş ve bu uygulamanın temel gerekçesi olarak noter masraflarının son derece yüksek olması gösterilmiştir. İşçi mağduriyetlerinin önlenmesi amacıyla yasal prosedürlere uygun sözleşme düzenlemelerinin yapılmasının önemine dikkat çekilmiştir. Sözleşmesiz eksikliği ve bunun neticesinde yaşanan güvencesizlik tarafları olumsuz olarak etkilemektedir (Zengin, 2022: 400).

Sektörde yeni elemanların yetişmemesi de iş gücü eksikliğine yol açan önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Sektördeki olumsuz çalışma koşulları bu süreçte etkili bir rol oynamaktadır (Zengin, 2022: 400). Türkiye'de balıkçılık sektöründe işçi mağduriyetleri çeşitli nedenlere dayanmaktadır. Özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, gırgır teknelerinde[6] çalışan tayfaların zorlu çalışma ve yaşam koşulları söz konusudur. Çalışanların uzun çalışma saatleri, mevsimsel istihdam belirsizlikleri ve düşük ücretler gibi sorunlar yaşadığı belirtilmektedir. Araştırmalar, işçilerin sosyal güvenlik haklarından yeterince yararlanamadığını ve çalışanlara yönelik iş kazalarına karşı yeterli koruma sağlanmadığını ortaya koymaktadır (Ulukan, 2016; Zengin, 2022: 400-401).

Yapılan görüşmelerde katılımcılar iş gücü eksikliğinin, mevcut personelin iş yükünü artırdığı ve işletmelerin verimliliğini olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Bu durumun iş kazalarını tetiklemesi de muhtemeldir (Zengin, 2022: 389). Katılımcılar bu durumun giderilmesi amacıyla mesleki eğitim programlarının artırılması ve sektörle uyumlu eğitim politikalarının geliştirilmesini önermektedir.

---

6 Karadeniz balıkçılığında yaygın olarak kullanılan bir tekne türüdür.

Bu bağlamda, işverenlerin işçi alım süreçlerinde daha titiz davranmaları ve işe alım sürecini güvence altına alacak yöntemler kullanmaları gerektiği vurgulanmaktadır. İşe alım öncesinde adayların geçmiş iş deneyimlerinin ve referanslarının detaylı şekilde incelenmesi, mülakat süreçlerinin kapsamlı şekilde gerçekleştirilmesi ve işe alım prosedürlerinin standart hale getirilmesi önerilmektedir. Ayrıca, güvenilir insan kaynakları platformlarıyla iş birliği yapılması ve işçi adaylarının kimlik ve niteliklerinin doğrulanması sürecinin yasal çerçevede denetlenmesi gerektiği ifade edilmektedir.

3.2.2.Avlanma

Trabzon bölgesinde faaliyette bulunan balıkçılarla yapılan görüşmelerin analizi neticesinde elde edilen *avlanma* teması, balıkçılığın operasyonel süreçlerini, yasal çerçevelerini ve çevresel etkilerini analiz etmektedir. Bu başlık altında balıkçıların avlanma faaliyetleri esnasında karşılaştıkları sorunlar yasaklar, avlanma yerleri, korsan balıkçılık ve Karadeniz'deki balık türleri ele alınmıştır.

3.2.2.1.Yasaklar

Yapılan görüşmelerin analizi neticesinde elde edilen avlanma temasını oluşturan kategorilerden ilki *yasaklar* olmuştur. Katılımcılar, yasaklar konusunda iki farklı görüş çerçevesinde fikirlerini beyan etmişlerdir. Birinci grup, yasaklara genel olarak uyulmadığını ve denetim mekanizmasının son derece yetersiz olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca, belirli olmayan nedenlerle ceza uygulamalarının gerçekleştirildiği ve bu durumun çeşitli mağduriyetlere yol açtığı ifade edilmiştir. İkinci grup ise cezaların mevcut kurallar çerçevesinde belirlenmediğini, alternatif ceza yöntemlerinin geliştirilebileceğini savunmuştur. Yapılan görüşmelerde, ceza kurallarının yeniden düzenlenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu konuda öne çıkan hususlardan bir tanesi atık su toplama düzenlemesi olmuştur (Gerzenin Sesi, 2021). Katılımcılar, atık su toplanması konusunda sistemde bazı açıkların bulunduğunu düşünmektedir. Yasal mevzuat gereği denize açılan teknelerin atık su depolarına sahip olması zorunlu kılınmıştır. Ancak, teknelerin atık su haznelerinde biriken suyun yetkili birimlerce düzenli şekilde toplanmadığı ve bu nedenle tekrar denize döküldüğü ifade edilmiştir. Dolayısıyla balıkçılar, yasakların caydırıcı ve uygulanabilir olması gerektiği üzerinde durmaktadır.

Katılımcılar denizlerdeki ekolojik dengesizliklerin temel nedenlerinden birinin, yasakların etkili biçimde uygulanmaması olduğunu savunmaktadır. Ayrıca, yasakların belirlenmesi sürecinde balıkçıların görüşlerine başvurulması gerektiği ve bu alanda faaliyet gösteren kamu kurumlarının balıkçıların önerilerini dikkate almasının önemli olduğu ifade edilmiştir.

Yapılan görüşmelerde balıkçılar, denetim sürecinde teknolojik imkânlardan yararlanılmasını, verimliliği artıracak önemli bir adım olarak değerlendirmiştir. Örneğin, deniz araçlarının GPS sistemleriyle (Global Positioning System-Küresel Konumlama Sistemi) izlenmesi ve atık su boşaltma işlemlerinin dijital olarak raporlanması önerilmektedir. Ayrıca, denetimlerde tarafsızlık ilkesine uygun olarak bağımsız kuruluşların da sürece dâhil edilmesi, güven ortamının oluşmasına katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda balıkçılık sektöründe faaliyet gösteren kişilerin düzenlemelerden haberdar olmaları ve ilgili mevzuatı doğru şekilde yorumlayabilmeleri için sürekli bilgilendirme ve eğitim programları düzenlenmelidir. Özellikle yasakların uygulanmasında karşılaşılan zorluklara ilişkin saha çalışmalarının yapılması ve balıkçıların tecrübelerinin dikkate alınması beklenmektedir. Toplumu oluşturan tüm fertlerin doğanın korunması ve karşılaşılan çevre sorunlarının ortadan kaldırılması süreçlerinde yer almaları birer vatandaşlık görevidir (Bat, 2017: 17).

3.2.2.2.Avlanma yerleri

Yapılan görüşmeler neticesinde avlanma temasını oluşturan hususlardan bir tanesi de *avlanma yerleri* olmuştur. Balıkçılık faaliyetlerinde avlanma yerleri mevsimsel ve ekolojik koşullara bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Zengin, 2022: 387). Balıkçılar, sezona göre balık türlerinin yoğun bulunduğu bölgelere giderek avlanma faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Katılımcılar yerel suların haricinde duruma göre ülke sınırlarının ötesine geçilerek uluslararası sularda da avlanma faaliyetlerinin gerçekleştirildiğini ifade etmiştir. Bu kapsamda Moritanya, Umman, Gürcistan ve Malta gibi ülkeler, balıkçılık faaliyetlerinin devam ettirildiği önemli avlanma sahaları olarak belirtilmiştir.

Uluslararası sularda gerçekleştirilen avlanma faaliyetlerinin, balıkçılık sektörüne hem ekonomik hem de çevresel açıdan çeşitli etkileri olmaktadır. Katılımcılar tarafından aktarılan verilere göre, yabancı ülkelerde yapılan avlanma faaliyetleri, balıkçıların daha geniş bir ekonomik gelir kaynağına erişmesini sağlamakta ve iç sularda av baskısının azaltılmasına katkıda bulunmaktadır (Zengin vd., 2012: 27). Ancak, farklı ülkelerde gerçekleştirilen avlanma faaliyetlerinin lojistik, teknik ve yasal düzenlemeler açısından balıkçılar üzerinde çeşitli operasyonel yükler oluşturduğu belirtilmektedir. Özellikle liman ve gümrük işlemleri, avlanma ruhsatlarının alınması ve denetim süreçlerinde karşılaşılan bürokratik engellerin, balıkçılık sektörünü zaman zaman olumsuz etkilediği ifade edilmektedir. Bu nedenle, uluslararası balıkçılık anlaşmalarının daha kapsamlı ve pratik uygulama esaslarına dayalı olarak revize edilmesi önerilmektedir (Zengin vd., 2012: 27).

3.2.2.3.Korsan balıkçılık

Yapılan görüşmeler neticesinde öne çıkan başlıklardan bir tanesi de *korsan balıkçılık/kaçak avcılık* olmuştur. Korsan balıkçılık, katılımcılara göre sektöre en çok zarar veren unsurlardan biridir. Bu durum literatürde *"yasadışı, kayıtdışı ve düzenlemesi olmayan"* bir balıkçılık türü olarak değerlendirilmektedir (Demirel vd., 2013: 3). Katılımcılar, korsan balıkçılık faaliyetlerinin, deniz ekosistemini ve avlanma faaliyetlerini olumsuz etkilediğini ifade etmektedir. Yasal yükümlülükleri göz ardı ederek gerçekleştirilen bu yasadışı faaliyetlerin, balıkçılık mesleğini daha zor ve sürdürülemez bir hale getirdiği belirtilmektedir. Endemik bir tür olan "Karadeniz alası" örneğinde olduğu gibi balıkların avlanmalarının yasak olmasına rağmen yapılan korsan avcılık nedeniyle balık popülasyonunda her yıl azalma yaşanmaktadır (Aydın ve Yandı, 2002:501-506).

Karadeniz'de korsan balıkçılık eylemlerinin yaygın olduğunu ve bu duruma karşı herhangi bir önlemin alınmadığını savunan katılımcılar, gerekli denetimlerin düzenli olarak yapılması ve uygulanan cezaların caydırıcı hale getirilmesine dikkat çekmektedir. Bu konuda Sahil Güvenlik Komutanlığı verileri çerçevesinde yapılan bir araştırmada 2009-2014 yılları arasında Doğu Karadeniz bölgesinde su ürünleri yasaklarına yönelik en fazla ihlalin yaşandığı ilin Trabzon olduğu ortaya çıkmıştır (Ayaz, 2015). Bir katılımcı mevcut durumu şu sözlerle dile getirmiştir:

> *"Yasaklar var ama korsan tekneler barbunya ve kalkan balığını avlayıp kaçıyorlar, daha yüksek değerli ve avlanması yasak olan bu balıkları avlayarak lokantalara yüksek fiyatlardan satıyorlar."*

Katılımcıların da ifade ettiği üzere lokantalar, korsan balıkçılık yöntemiyle elde edilen ürünlere talep göstermektedir (Aydın ve Yandı, 2002: 503). Dolayısıyla bu yasadışı avlanma süreçlerinin arz ve talep aşamalarında3 da denetime ve caydırıcılığa ihtiyaç duyulmaktadır.

3.2.2.4.Balık türleri

Karadeniz, jeopolitik konumu ve ekolojik yapısı ile dünya denizleri arasında özgün bir yere sahiptir. Tuzluluk oranının düşük olması, besin maddelerinin zenginliği ve mevsimsel su sıcaklığı değişimleri, denizin biyolojik çeşitliliğini belirleyen temel faktörler olarak öne çıkmaktadır (Zaman, 2005: 39). Bu özellikler, Karadeniz'de yaşayan balık türlerinin dağılımını, yaşam döngülerini ve balıkçılık sektörüne olan katkılarını doğrudan etkilemektedir. Karadeniz'deki balık türleri, ekolojik davranışları ve yaşam alanları bakımından *yerli* (Kalkan, mezgit, barbunya vb.) ve *gezici* (Hamsi, istavrit, palamut, lüfer vb.) olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır

(Zaman, 2005: 40). Gezici balıkların göç davranışları, besin kaynakları olan planktonların dağılımına ve suyun fiziksel özelliklerine doğrudan bağlıdır. Bölgenin ekonomik lokomotifi sayılan hamsi hem iç piyasada hem de uluslararası ticarette stratejik bir değer taşımaktadır (Zaman, 2005: 40-41). Türkiye'nin balık ihtiyacının önemli bir oranını karşılayan Karadeniz, 1950'li yıllardan itibaren sahip olduğu zenginlikleri kaybetmeye başlamıştır ve günümüzde de deniz balıkçılığı azalan bir grafik sergilemektedir. Birçok büyük balık türü aşırı avlanma nedeniyle zor bulunur hale gelmiştir. Dolayısıyla sektör daha çok sürüler halinde hareket eden hamsi ve çaça gibi küçük balıklara göre konumlandırılmıştır. (Demirel vd., 2013: 3-6). Ancak sektör, avlanma sürecinde odaklandığı balık türlerinin popülasyonu üzerinde yıkıcı bir etkiye neden olmuştur. Bu durumu elen alan bir araştırmaya göre, Karadeniz'deki hamsi stoklarında dramatik bir azalma yaşanmıştır (Aydın, 2023). Çalışmada, hamsi stoklarının azalmasının temel nedenleri arasında deniz suyu sıcaklığındaki artış, su kirliliği ve özellikle av baskısı gibi hususlar sıralanmıştır. Av baskısı konusu incelendiğinde, balık unu ve balık yağı üretimi yapan fabrikalar tarafından ham madde ihtiyacını karşılamak amacıyla gelişimini tamamlamamış hamsilerin avlandığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla, hamsi popülasyonunun büyüme ve üreme süreçleri Karadeniz'deki bu avlardan olumsuz etkilenmektedir (Aydın, 2023; Oğuz, 2017: 4; Şimşek, 2022).

Endüstriyel balıkçılığın bu şekilde küçük balıklara odaklanması bu türlerin gelişimini olumsuz etkilemiştir. Gerekli olgunlaşma ve üremeye fırsat bulamayan bu türlerin yoğunluğu ciddi derecede azalmış ve yıllık tüketim talebi karşılanamaz olmuştur (Oğuz, 2017: 9). Bu olumsuz tablonun telafi edilebilmesi için deniz ekosisteminin korunması, çevresel koruma politikalarının etkin şekilde uygulanması, sürdürülebilir balıkçılık uygulamalarının benimsenmesi, balıkçılık yönetimi, avlanma kotalarının belirlenmesi, denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi, uluslararası işbirliği ve toplumsal bilinç oluşturulması gerekmektedir (Aydın, 2023; Bat, 2017: 42-44; Gücü, 2017: 55). Bu araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcılar Trabzon bölgesindeki balıkçılık faaliyetlerinin sağlıklı gerçekleşmesi için önlemlerin sıkılaştırılması ve cezaların caydırıcı nitelikte olması gerektiğini düşünmektedir. Bu kapsamda sahil güvenlik ekiplerinin devriye sayılarının ve çalışma saatlerinin artırılması, yapılan ihlallerde verilecek cezaların ise hem maddi olarak hem de avlanma kısıtlamaları gibi yaptırımlarla daha caydırıcı ve etkili hale getirilmesi beklenmektedir. Sektördeki faaliyetlerin sağlıklı yürüyebilmesi için gerekli izleme ve ölçüm altyapısının tesis edilmesi gerekmektedir (Samsun ve Emirbuyuran, 2017: 269; Ayaz, 2015).

3.2.3. Ekonomi

Ekonomi teması, balıkçılık sektörünün ekonomik yapısını ve sektördeki katılımcılar üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Katılımcılar, yıllık giderlerin yaklaşık "1.500.000 TL" olduğunu belirtmiştir. Ancak, sektörde çalışanlar, denizden elde edilen gelirin, karada kazanılamayacak kadar yüksek bir gelir olduğunu ifade etmektedirler. Yine de bu yüksek kazancın karşılığında ödenen bedelin de oldukça ağır olduğu düşünülmektedir. Denizden sağlanan gelir, sektördeki katılımcılar tarafından önemli bir geçim kaynağı olarak görülse de bunun beraberinde getirdiği zorluklar ve riskler, ekonomik anlamda büyük bir yük oluşturmakta ve katılımcıların yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir.

Türkiye'de balıkçılık sektörü, yüz bin ailenin geçim kaynağı olarak değerlendirilmektedir ve yaklaşık beş yüz bin bireyin geçimine katkı sağladığı tahmin edilmektedir. Oransal açıdan bakıldığında kırsal nüfusun %3'ü bu sektörde istihdam edilmektedir (Sarıözkan, 2016).

Balıkçılık sektörünün ekonomik yapısı hem sektör içinde çalışan bireylerin hem de sektöre bağlı diğer endüstrilerin gelir dinamiklerini şekillendirmektedir. Bu bağlamda, katılımcılar, balıkçılıkla uğraşan bireylerin elde ettikleri gelirlerin, diğer sektörlere kıyasla çok daha yüksek olmasına rağmen, sektördeki zorlukların ve risklerin de orantılı olarak büyük olduğunu ifade etmektedirler. Balıkçılık faaliyetlerinin mevsimsel olarak değişmesi, deniz koşullarının belirsizliği ve avlanma sürecinde karşılaşılan teknik zorluklar, sektördeki iş gücünün ve üretim sürecinin verimliliğini doğrudan etkilemektedir.

Bununla birlikte, balıkçılık sektörünün ekonomik etkileri yalnızca bireysel gelirle sınırlı kalmamaktadır. Sektör tersanecilik, nakliyecilik, gıda işleme, balık unu ve yağı üretimi gibi yan endüstrilerle de doğrudan ilişkili olup, ülke ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadır (Gücü, 2017:55).

3.2.4.Mesleğin Geleceği

Trabzon bölgesinde faaliyet gösteren balıkçılarla yapılan görüşmelerde katılımcıların mesleklerinin gelecek nesillere aktarılmasına ilişkin olumsuz bir eğilime sahip oldukları tespit edilmiştir. Katılımcıların %76,2'si (16 kişi) bu mesleğin çocukları tarafından sürdürülmesini istemediklerini, yalnızca %23,8'inin (5 kişi) ise bu konuda olumlu bir görüşe sahip olduklarını belirtmiştir. Balıkçılığın, zorlu koşullarda çalışmayı ve fedakârlık gerektiren bir meslek olması nedeniyle, bu mesleği icra edecek kişilerin gerekli fiziksel ve zihinsel dayanıklılığa sahip olmaları beklenmektedir. Genç kuşakların daha

az fiziksel çaba gerektiren ve düzenli gelir sağlayan mesleklere yönelmesinde bu durumun etkili olduğu düşünülmektedir.

Balıkçılığın, kuşaklar boyunca sürdürülen bir aile geleneği olduğu sıkça dile getirilmektedir. Bu mesleğin yalnızca bir gelir kaynağı değil, aynı zamanda kültürel bir miras ve toplumsal bir değer taşıdığı vurgulanmaktadır (Zengin, 2022: 380). Ancak sektörde çalışan bireyler, mesleğin getirdiği riskler ve zorluklar sebebiyle sürdürülebilirliğine ilişkin ciddi endişeler taşımaktadır (Zengin, 2022: 381).

Balıkçılık, yapısı gereği iş kazası ve ölüm oranlarının yüksek olduğu mesleklerden biri olarak kabul edilmektedir (Ulukan, 2016: 134). Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization -ILO) tarafından yapılan değerlendirmelere göre, balıkçılık dünya genelinde en tehlikeli mesleklerden biri olarak tanımlanmaktadır. Özellikle açık denizlerde meydana gelen kazaların sıklıkla ölümcül sonuçlar doğurduğu gözlemlenmektedir. Fırtınalar sırasında teknelerin alabora olması, halat kopması, gece karanlığında çalışma, bir nesneyle çarpışma, bir yere sıkışma, güvenlik ekipmanlarının yetersizliği, uykusuzluk, ani hava değişimleri, çalışma saatlerinin uzunluğu gibi hususların bu kazaların temel nedenleri arasında yer almaktadır (ILO, 2007; Ulukan, 2016: 134). Tüm bu faktörler, balıkçılık mesleğinin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda güvenlik açısından da önemli fedakârlıklar gerektirdiğini göstermektedir. Bu değerlendirmeler ışığında, sektörde çalışma koşullarının iyileştirilmesi mesleğin gelecek kuşaklarca benimsenmesi ve sürdürülebilmesi açısından önem arz etmektedir.

3.2.4.1. Mesleğin Çocuklar Tarafından Devam Ettirilmesine Bakış

Balıkçılık mesleğinin gelecek nesillere aktarılması konusundaki soruya katılımcılardan 16 kişi (%76.2), bu mesleğin çocukları tarafından devam ettirilmesini istemedikleri şeklinde yanıt vermiştir. Kalan 5 kişi (%23.8) ise balıkçılığın çocukları tarafından devam ettirilmesini istediklerini belirtmiştir. Dolayısıyla çalışma kapsamındaki katılımcıların çoğunluğu, yaptıkları işin çocukları tarafından devam ettirilmesine olumsuz bakmaktadır.

Gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonucunda katılımcıların çocuklarının balıkçılık mesleğine devamını istememe nedenleri *sosyal hayatın olumsuz etkilenmesi, çalışma dönemleri, artan maliyetler ve azalan gelirler, kooperatiflerin eksikliğinin etkisi* olarak belirlenmiştir. Katılımcılara göre, balıkçılık mesleğinin zorluğu yalnızca ekonomik yönüyle sınırlı kalmayıp *sosyal yaşam* üzerinde ciddi etkiler yaratmaktadır. Katılımcılar, yılın 12 ayını denizde geçirme zorunluluğunun aile bağlarını zayıflattığını,

toplumsal ve bireysel yaşamlarını büyük ölçüde kısıtladığını ifade etmiştir. Mesleğin getirdiği yoğun tempo ve uzun çalışma saatleri, sosyal izolasyonu artırmakta ve bireylerin psikolojik refahını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, çocuklarının daha dengeli bir iş-yaşam dengesine sahip olabilecekleri, daha az yıpratıcı meslekler seçmelerini istemektedirler. Bu konuda yapılan benzer bir çalışmada da balıkçıların % 94'ü çocuklarının başka mesleklerde çalışması gerektiğini beyan etmişlerdir. Bu kişilerin sundukları gerekçeler ise mesleğin gelecek vadetmemesi, getirisinin olmaması, zor olması, istikrarsız bir yapıya sahip olması ve balıkçılığın önemini yitirmesi şeklinde olmuştur (Zengin, 2022: 381).

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre *çalışma dönemleri* de mesleğe yönelik önyargıları artırmaktadır. Trabzon'da balıkçılık faaliyetleri, yılda yaklaşık 7,5 ay süren yoğun bir sezon içerisinde gerçekleştirilmektedir. Bu süreçte balıkçılar, neredeyse her gün denizde mesai yapmaktadır. Çalışma süresi boyunca sadece kura atılımında ve izinlerin belirlenmesinde düzenlemeler yapılmakta, balıkçılar sezon boyunca toplamda yalnızca 15 gün izin kullanabilmektedir. Bunun dışındaki akşamlar ise tatil niteliğinde geçirilmekte, ancak yoğun fiziksel ve mental yorgunluk nedeniyle bu dinlenme süreleri etkin bir şekilde değerlendirilememektedir. Balıkçıların günlük mesai düzeni de oldukça yoğundur. Sabah saat 08:00-09:00 arasında karaya dönülüp işler tamamlanmakta, ardından akşam 17:00-18:00 saatlerinde tekrar denize açılmak üzere hazırlık yapılmaktadır. Bunun yanı sıra, gündüz saatlerinde 07:00 ile 15:00 arasında ağ atmanın yasaklanmış olması, avlanma sürelerini sınırlandırmakta ve balıkçıların çalışmalarını belirli zaman dilimlerine sıkıştırmaktadır. Bu tür düzenlemelerin, iş verimliliğini etkileyebildiği gibi balıkçıların mesai düzenini daha da zorlaştırdığı düşünülmektedir. Sezon boyunca devam eden bu yoğun tempo, balıkçıların fiziksel ve psikolojik sağlıklarını olumsuz etkileyebileceği gibi sektörün sürdürülebilirliği açısından da önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu bağlamda, çalışma sürelerinin daha esnek hale getirilmesi, izin sürelerinin artırılması ve mesai düzenlemelerinin yeniden ele alınması, sektörün daha verimli ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşması açısından kritik bir önem taşımaktadır.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre, Trabzon'daki balıkçılık sektörünün temel sorunlarından biri, maliyetlerin sürekli artması ve gelirlerin aynı oranda artış göstermemesidir. Yaşanan maliyet artışı nedeniyle balıkçıların ciddi ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalması mesleğin genç kuşaklarca sürdürülmesine olumsuz bir yaklaşım benimsenmesine neden olmaktadır. Yapılan görüşmelerde katılımcılar, mazot fiyatlarının yükselmesi, tayfa masraflarının artması ve ekipman

yenileme gibi giderlerin sürekli olarak mali yük oluşturduğunu belirtmiştir. Bu durum, balıkçıların finansal açıdan sürdürülebilir bir çalışma düzeni kurmasını zorlaştırmaktadır.

Balıkçılık sektöründe faaliyet gösteren katılımcıların paylaştığı deneyimler, sektördeki maliyet dinamiklerini ve karşılaşılan temel zorlukları gözler önüne sermektedir. Öncelikle, işçilik maliyetleri sektörün en önemli gider kalemlerinden biri olarak vurgulanmıştır. İşin büyüklüğü ve yoğunluğu göz önüne alındığında, ortalama 35 bin Türk lirası seviyesinin altındaki maaşların kabul edilmediği ve bu seviyenin işçilerin beklentilerini karşılamak için yüksek bulunduğu belirtilmiştir. İşçilerin genellikle maaşlı olarak çalıştırıldığı, bazı teknelerde ise yılsonu kâr payı uygulamasının benimsendiği ifade edilmiştir. Özellikle balık miktarına dayalı bu ödeme sisteminin, işçilere sağlanan kazançları doğrudan etkilediği kaydedilmiştir. Diğer önemli maliyet unsurları arasında mazot fiyatları, tayfa masrafları ve teknelerin bakım-onarım giderleri yer almaktadır. Mazot fiyatlarındaki sürekli artış, operasyonel maliyetleri önemli ölçüde artırmış ve balıkçıların kârlılık oranlarını düşürmüştür. Örneğin, balıkçı teknelerinin sefer başına harcadığı mazot miktarı, son beş yıl içinde iki katına çıkmış ve bu durum, kârlılığın ciddi şekilde azalmasına yol açmıştır. Tekne bakımı ve ağların onarımı gibi işlemler, genellikle yüksek maliyetli bulunmasa da yurt dışından malzeme temini gerektiğinde döviz kuru dalgalanmalarının maliyetleri artırdığı belirtilmiştir.

Katılımcılar, son dönemde işletme giderlerinin sürekli yükselmesi nedeniyle gelirlerin yetersiz kaldığını ve birçok balıkçının mesleği bırakmak ya da borç yükü altına girmek zorunda kaldığını dile getirmiştir. Konu hakkındaki bir çalışmada benzer sorunlar nedeniyle balıkçıların ya sektörden çekildiği ya da büyük şehirlere göç ettiği ifade edilmiştir (Şimşek, 2022).

Katılımcıların dikkat çektiği hususlardan bir tanesi de kooperatiflerdir. Kooperatiflerin kaldırılmasının, sektörde güvence eksikliğine yol açarak büyük bir gerilemeye neden olduğu belirtilmiştir. Balıkçıların haklarını savunabilecekleri yeni bir organizasyon yapısının oluşturulmasının, sektörün sürdürülebilirliği açısından elzem olduğu vurgulanmıştır. Sektörün geçmiş dönemlerine bakılarak, kooperatiflerin sağladığı ekonomik ve sosyal güvence, balıkçılık sektörünün önemli bir destek unsuru olarak görülmektedir. Kooperatifler, ortak masrafların paylaşılmasını, ekipmanların daha uygun fiyatlarla temin edilmesini ve kazançların adil bir şekilde dağıtılmasını sağlayarak balıkçılık faaliyetlerini daha sürdürülebilir kılmıştır. Ancak kooperatiflerin faaliyetlerinin sona ermesi, balıkçıların bireysel olarak ekonomik zorluklarla başa çıkmasını zorlaştırmış ve pek çok işletmenin

sektörden çekilmesine neden olmuştur. Sektörün ekonomik sürdürülebilirliği açısından, bu tür bir örgütlenmenin hem mali yüklerin hafifletilmesi hem de sektörün daha rekabetçi hale gelmesi için kritik bir öneme sahip olduğu ifade edilmektedir. Sektörün sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, balıkçıların örgütlenerek daha güçlü bir yapıya kavuşmalarının gerekli olduğu sonucuna varılmaktadır. (Erdoğan Sağlam vd., 2016: 259; Zaman, 2005:73; Zengin, 2022: 397; Ünal ve Yercan, 2006: 221).

Balıkçılık sektöründe sürdürülebilirlik ve ekonomik verimliliği artırmak amacıyla çeşitli stratejik öneriler geliştirilmiştir. İlk olarak, teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması önerilmektedir. Balıkçı teknelerinin modernizasyonu, yakıt tüketimini azaltarak karlılığı artırabilir. Özellikle yakıt verimliliği sağlayan motor teknolojilerine geçişin teşvik edilmesi önemli bir adım olacaktır. 1990'lı yıllardan günümüze yapılan bir değerlendirmede aynı miktardaki bir balık avcılığı için 4 kat fazla mazot harcandığı ifade edilmektedir (Gücü, 2017: 58). Yakıt sübvansiyonu da katılımcıların devletten beklediği destekler arasında yer almaktadır.

Ayrıca, balıkçılık sektöründe çalışanların mesleki eğitimine yatırım yapılması önerilmektedir. Teknik eğitim programları, işçilerin becerilerini geliştirecek ve iş gücü verimliliğini artıracaktır. Bu kapsamda, balıkçılık okullarının ve mesleki kursların desteklenmesi faydalı olacaktır. Pazarlama ve satış stratejilerinin iyileştirilmesi de sektörün gelişimi için kritik bir faktördür. Balık ürünlerinin iç ve dış pazarlarda daha rekabetçi fiyatlarla sunulması için kooperatiflerin ticari organizasyonları güçlendirilmelidir. Balık işleme tesislerinin artırılması, ürünlerin katma değerli hale getirilerek daha yüksek kâr marjlarıyla satılmasını sağlayacaktır.

3.2.4.1.2. Aile Fertlerini Meslekte İsteme Nedenleri

Balıkçılık mesleğinin gelecek nesillere aktarılması konusundaki soruya olumlu yanıt veren katılımcıların balıkçılığın aile fertleri tarafından sürdürülmesine dair gerekçeleri incelendiğinde bunların *mesleğin doğası ve özgünlüğü, kendi işini yapma özgürlüğü, eğitim sistemine güvensizlik ve işsizlik kaygısı, yüksek gelir elde etme potansiyeli* oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Mesleğin doğası ve özgünlüğüne bakıldığında, balıkçılık mesleği, bireyleri doğa ile baş başa bırakan, modern şehir yaşamının yoğunluğundan ve stresinden uzak bir çalışma ortamı sunmaktadır. Katılımcılar, denizle iç içe olmanın sunduğu huzur ve dinginliğin, balıkçılığı fiziksel zorluklarına rağmen tatmin edici bir meslek haline getirdiğini belirtmiştir. Doğal ortamda çalışmanın ruhsal sağlık üzerindeki olumlu etkileri, çocuklarının bu mesleği sürdürmesini arzu etmelerinde önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır.

Kendi işini yapma özgürlüğü açısından değerlendirildiğinde balıkçılar, genellikle bağımsız çalışmanın sunduğu avantajlardan yararlanmaktadır. Bu durum, bireylerin işveren baskısı altında çalışmaktan kaçınarak, işlerini kendi şartlarına göre düzenlemelerine olanak tanımaktadır. Mesleğin bu yönü, ekonomik bağımsızlık ve iş güvencesi açısından önemli bir motivasyon kaynağı olarak görülmektedir. Katılımcılar, çocuklarının da aynı özgürlük ve esneklikle çalışabilecekleri bir meslek icra etmelerini istemektedir.

Eğitim sistemine güvensizlik ve işsizlik kaygısı da aile fertlerinin balıkçılığı sürdürme motivasyonlarından birisini oluşturmaktadır. Yapılan görüşmelerdeki katılımcılar, mevcut eğitim sisteminin çocuklarına yeterli iş fırsatları sunamayacağından endişe etmektedir. Aldıkları eğitimin, özellikle Türkiye'de artan genç işsizlik oranları dikkate alındığında, istihdam garantisi sağlamadığına dair bir güvensizlik söz konusudur. Bu bağlamda, balıkçılık mesleği, aileden gelen bilgi birikimi ve deneyim sayesinde işsizlik kaygısını minimize eden bir seçenek olarak değerlendirilmektedir. Balıkçılık, çocukları için ekonomik güvencesi olan bir gelecek sunma potansiyeli taşıyan bir meslek olarak görülmektedir.

Yüksek gelir elde etme potansiyeli de ailelerin balıkçılık mesleğinin genç jenerasyon tarafından sürdürülmesine olumlu bakmasına neden olmaktadır. Yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre balıkçılık sektörü, gelir düzeyinde dalgalanmalar yaşansa da zaman zaman önemli ekonomik kazançlar sağlayabilmektedir. Katılımcılar, balıkçılık sezonlarının verimli olduğu dönemlerde elde edilen yüksek kazançların, mesleği ekonomik açıdan cazip hale getirdiğini ifade etmiştir. Bu durum, çocuklarının yaşam standardını artırma potansiyeli taşıyan bir meslek icra etmesini isteyen aileler için belirleyici bir etkendir. Yapılan bir araştırmadaki bulgular da ebeveynlerin balıkçılık mesleğini alternatif iş imkânlarının az olması, yeni bir işe başlamanın zor olması, genç kuşaklara hazır bir mesleği aktarma gibi genel olarak ekonomik gerekçelerle çocukların aktarmayı seçmiştir. Ancak bu eğilimin düşüş trendi devam etmektedir (Zengin, 2022: 382).

3.2.4.2. Mesleğin Gelişimi

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde öne çıkan hususlardan bir tanesi de balıkçılık mesleğinin gelişimi olmuştur. Mesleğin cazibesini yitirmeye başlaması gelecek adına kaygı verici bir husustur. Bu nedenle katılımcıların çözülmesini beklediği birtakım sorunların telafi edilmesi gerekmektedir. Sektörde pazar erişiminin kolaylaştırılması, altyapının iyileştirilmesi, yerel deniz ürünlerinin tanıtılması ve uluslararası ticaret

ortaklıklarının geliştirilmesi gibi adımların atılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Zengin, 2022).

Sektördeki bir diğer beklenti modern balıkçılık ekipmanlarına ve yöntemlerine yapılan yatırımlarla verimliliğin artırılması ve çevresel etkilerin azaltılmasıdır. Balıkçıların mesleki bilgi ve becerilerinin artırılması amacıyla eğitim ve kapasite geliştirme programlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tür girişimler, balıkçıların sürdürülebilir uygulamaları benimsemelerine ve piyasa dinamiklerine uyum sağlamalarına yardımcı olmaktadır (Bilim ve Aydınlanma Hareketi, 2024).

Karadeniz balıkçılığının geleceğini güvence altına almak için sosyal dayanışma ve iş birliğinin güçlendirilmesi gereklidir. Balıkçılık kooperatifleri ve dernekler, balıkçılar arasında bilgi paylaşımı ve ortak sorunlara çözüm bulunması açısından önemli bir rol oynamaktadır (Erdoğan Sağlam vd., 2016: 259; Zaman, 2005:73; Zengin, 2022: 397). Bu tür yapılar, küçük ölçekli balıkçıların büyük pazarlarda daha etkin bir şekilde rekabet etmelerine de yardımcı olmaktadır. Ek olarak, balıkçılık turizmi gibi alternatif ekonomik faaliyetlerin teşvik edilmesi, bölge ekonomisine çeşitlilik kazandırabilir (Şimşek, 2022). Karadeniz kıyılarında düzenlenen balıkçılık turları ve geleneksel deniz ürünleri festivalleri, bölgenin turistik cazibesini artırırken yerel balıkçılar için ek gelir kaynağı yaratmaktadır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma, Karadeniz balıkçılığının ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarını Trabzon örneği üzerinden ele alarak sektörün mevcut durumunu ve karşılaşılan temel sorunları ortaya koyarak girişimcilik için mevcut inovasyon fırsatlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda çalışmada sözlü tarih yöntemi kullanılarak Trabzon bölgesindeki balıkçı girişimcilerle derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler, nitel veri analizine özgü tematik analiz yaklaşımı çerçevesinde kodlanmış ve belirlenen temalar üzerinden yorumlanmıştır. Bu doğrultuda, elde edilen veriler "sezon", "avlanma", "ekonomi", "maliyet", "meslek", "zorluklar" ve "mesleğin gelişimi" başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Her bir tema, katılımcıların sektördeki uygulamalara, karşılaştıkları sorunlara ve geleceğe dair beklentilerine ışık tutmaktadır.

Balıkçılık sektörünün yapısı, mevsimsel ve çevresel değişkenler ekonomik sürdürülebilirliği doğrudan etkilemektedir (Ulukan, 2016). Özellikle iklim değişikliği ve ekosistemdeki bozulmalar, kaynakların azalmasına ve balıkçıların gelirlerinde düşüşe yol açmaktadır (Kayhan vd., 2015; Özdemir ve Ceylan, 2007; Verep ve Balta, 2023). Bu durum, hem sektörde faaliyet

gösterenlerin ekonomik zorluk yaşamasına hem de mesleğin genç kuşaklara aktarılmasının zorlaşmasına neden olmaktadır.

Çalışmada ortaya çıkan temel sorunlardan biri korsan balıkçılıktır. Yasadışı avcılık faaliyetleri, deniz ekosisteminin korunmasını ve sürdürülebilir balıkçılık uygulamalarının gelişimini engellemektedir (Demirel vd., 2013: 3). Bu sorunun çözümünde yasal düzenlemelerin etkin uygulanması ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır (Ayaz, 2015). Katılımcılar, denetimlerin tarafsız ve teknik imkânlarla desteklenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Sektördeki faaliyetlerin sağlıklı yürüyebilmesi için gerekli izleme ve ölçüm altyapısının oluşturulması beklenmektedir (Samsun ve Emirbuyuran, 2017: 269; Ayaz, 2015).

Ekonomik açıdan, artan maliyetler (mazot, işçilik, bakım vb.) sektörde faaliyet göstermeyi zorlaştırmakta; bu durum bazı işletmelerin sektörden çekilmesine yol açmaktadır. (Gücü, 2017: 58). Katılımcılar, devlet desteklerinin artırılması ve özellikle kooperatiflerin yeniden yapılandırılması yoluyla balıkçıların örgütlenmesinin, ekonomik sürdürülebilirlik açısından önem taşıdığını belirtmişlerdir. Balıkçıların kooperatif ve dernek örgütlenmesi açısından yetersiz kaldıkları önceki çalışmalarda da dile getirilmektedir (Erdoğan Sağlam vd., 2016: 259; Zaman, 2005:73; Zengin, 2022: 397).

Ayrıca, sektörün geleceği için teknolojik yeniliklerin ve mesleki eğitimin teşvik edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Balıkçı teknelerinin modernizasyonu, verimliliği artıracak motor teknolojilerine geçiş ve işgücü eğitimleri, sektörün uzun vadeli gelişimi için önemli görülmektedir. Bunun yanında, pazarlama ve satış stratejilerinin güçlendirilmesi, ürünlerin katma değerli hale getirilmesi ve uluslararası pazarlara açılım önerilmektedir (Zengin, 2022: 377).

Çevresel sürdürülebilirlik açısından deniz kaynaklarının korunması, aşırı avlanmanın önlenmesi ve atık yönetimi gibi önlemler zorunluluk arz etmektedir. Katılımcılar, çevresel farkındalığın artırılması ve kamuoyunun bilinçlendirilmesinin de önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak, Karadeniz balıkçılığının sürdürülebilirliği; güçlü örgütlenme, etkin denetim, teknolojik modernizasyon, çevresel koruma ve eğitim politikalarının bütüncül bir şekilde ele alınmasına bağlıdır. Bu doğrultuda atılacak adımlar yalnızca sektörün geleceğini değil, aynı zamanda bölgenin ekonomik ve kültürel dokusunun korunmasını da sağlayacaktır.

Kaynakça

Ayaz, A. (2015). *Doğu Karadeniz'de (Giresun-Hopa) 2009-2014 yılları arasında su ürünleri avcılık ihlallerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi]. http://acikerisim.erdogan.edu.tr/xmlui/handle/11436/426

Aydın, H., & Yandı, İ. (2002). Karadeniz alası (Salmo trutta labrax Pallas, 1811)'nın Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yumurtlama alanlarının durumu. *Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi, 19*(3–4), 501–506.sss

Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *BEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7*(1), 231–274.

Bat, L. (2017). Kirlilik ve balıkçılık. In M. Sezgin, F. Şahin, & U. Özsandıkçı (Eds.), *Karadeniz ve Balıkçılık Çalıştayı Kitabı* (pp. 17–54). Sinop Üniversitesi Yayınları.

Bayraktaroğlu, S., & Özdemir, Y. (2010). Yerel girişimcilik dinamikleri: Adapazarı'nda mobilyacılık sektörünün sözlü tarih yöntemiyle anlaşılması. *Yönetim Bilimleri Dergisi, 8*(2). https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/704540

Bilim ve Aydınlanma Hareketi. (2024). *Türkiye'de balıkçılığın sorunları ve çıkış önerileri*. https://bilimveaydinlanma.org/content/images/pdf/rapor/turkiyede-balikciligin-sorunlari-ve-cikis-onerileri.pdf

Çankaya, A. (2006). Trabzon ilinde su ürünleri sektörünün mevcut durumu ve geleceği. *SÜMAE Yunus Araştırmaları Bülteni*. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/204390

Çavdar, Y. (2019). Karadeniz'de yetiştiricilik. In *7. Su Ürünleri Yetiştiriciliği Çalıştayı*. https://suymerbir.org.tr/wp-content/uploads/2019/11/1_Y.-%C3%87AVDAR_Karadenizde-yeti%C5%9Ftiricilik.pdf

Çelik, H., Başer Baykal, N., & Kılıç Memur, H. N. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education, 8*(1), 379–406. https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.16m

Danacıoğlu, E. (2001). *Geçmişin izleri: Yanıbaşımızdaki tarih için bir kılavuz*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Demirel, N., Demir, V., Oruç, A., Akça, N., Araç, N., & Kalem, S. (2013). *Sürdürülebilir balıkçılık için "ekosistem temelli yönetim"*. WWF-Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı).

Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA). (2012). *TR90 Doğu Karadeniz Bölgesi Su Ürünleri Sektör Raporu*. Su Ürünleri Merkez Araştırma Enstitüsü. https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/tr90-dogu-karadeniz-bolgesi-su-urunleri-sektor-raporu.pdf

Edwards, D., & Doroshov, S. (1989). *Appraisal of the sturgeon and seatrout fisheries and proposals for a rehabilitation programme*.

Erdoğan Sağlam, N., Düzgüneş, E., & Özbek, G. (2016). Doğu Karadeniz Bölgesi'nde deniz balıkçılarının sosyo-ekonomik yapısı. *Journal of Agricultural Faculty of Gaziosmanpaşa University, 33*(3), 259–270. https://doi.org/10.13002/jafag986

Food and Agriculture Organization (FAO). (2024). *Balıkçılık ve Akdeniz Bölgesi sürdürülebilir su ürünleri yönetimi*. https://www.fao.org/gfcm/news/2024/31-oct/tr

Gerzenin Sesi. (2021). Karadeniz, "Balıkçı kardeşim ava mı çıksın sürekli atık su belgesi mi alsın?" https://www.gerzeninsesi.com/haber/karadeniz-balikci-kardesim-ava-mi-ciksin-surekli-atik-su-belgesi-mi-alsin-10818.html

Gücü, A. C. (2017). Karadeniz'de hamsi stoklarının sürdürülebilirliği. In M. Sezgin, F. Şahin, & U. Özsandıkçı (Eds.), *Karadeniz ve Balıkçılık Çalıştayı Kitabı* (pp. 55–62). Sinop Üniversitesi Yayınları.

International Labour Organization (ILO). (2007). *Work in Fishing Convention, 2007 (No. 188)*. https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C188

Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1*(1), 69.

Kayhan, F. E., Kaymak, G., Tartar, Ş., Akbulut, C., et al. (2015). Küresel ısınmanın balıklar ve deniz ekosistemleri üzerine etkileri. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilimleri Dergisi, 31*(3), 128–134.

Kırda, K. (2016). Doğu Karadeniz Bölgesi'nde balıkçılık. *Karadeniz Araştırmaları, 13*(52), 233–252.

Neyzi, L. (2013). *Ben kimim?: Türkiye'de sözlü tarih, kimlik ve öznellik* (H. Özkan, Çev., 5. baskı). İletişim Yayınları.

Oğuz, T. (2017). Karadeniz'de iklim değişiklikleri ve çevresel baskıların balıkçılığa etkileri. In M. Sezgin, F. Şahin, & U. Özsandıkçı (Eds.), *Karadeniz ve Balıkçılık Çalıştayı Kitabı* (pp. 1–16). Sinop Üniversitesi Yayınları.

Özdemir, G., & Ceylan, B. (2007). Biyolojik istila ve Karadeniz'deki istilacı türler. *Aquaculture Studies, 2007*(3). https://doi.org/10.17693/yunus.62516

Parker, C., Scott, S., & Geddes, A. (2019). Snowball sampling. *SAGE Research Methods Foundations*. https://eprints.glos.ac.uk/6781/

Samsun, S., & Emirbuyuran, Ö. (2017). Doğu Karadeniz Bölgesi kıyı balıkçılığında kullanılan uzatma ağlarının teknik özellikleri. *Ege Su Ürünleri Dergisi, 34*(3), 269–275. https://doi.org/10.12714/egejfas.2017.34.3.04

Sarıözkan, S. (2016). Türkiye'de balıkçılık sektörü ve ekonomisi. *Turkish Journal of Aquatic Sciences, 31*(1), 15–22. https://doi.org/10.18864/TJAS201602

Şimşek, M. (2022). Doğu Karadeniz'de Balıkçılık Turizmi Olanakları Üzerine Bir Değerlendirme. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 8(14), 1-8. https://doi.org/10.31765/karen.955801

Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü (TEPGE). (2022). *Su ürünleri ürün raporu*. https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20%C3%9Cr%C3%BCn%20Raporlar%C4%B1/2022%20%C3%9Cr%C3%BCn%20Raporlar%C4%B1/Su%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20%C3%9Cr%C3%BCn%20Raporu-TEPGE-355.pdf

Thompson, P. (1999). *Geçmişin sesi: Sözlü tarih* (Ş. Layıkel, Çev.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Trabzon Ticaret Borsası. (t.y.). *Geçmişten günümüze Karadeniz'de balıkçılık*. https://www.tb.org.tr/gecmisten-gunumuze-karadeniz-de-balikcilik

Ulukan, U. (2016). Balıklar, tekneler ve tayfalar: Türkiye'de balıkçılık sektöründe çalışma ve yaşam koşulları. *Çalışma ve Toplum, 1*(48), 115–142.

Ünal, V., & Yercan, M. (2006). Türkiye'de Su Ürünleri Kooperatifleri ve Balıkçılar İçin Önemi. *E.Ü. Su Ürünleri Dergisi*, 23 (1-2).

Verep, B., & Balta, F. (2023). Türkiye'nin Doğu Karadeniz kıyılarında deniz kafeslerinde balık yetiştiriciliği potansiyeli ve sürdürülebilir çevre. *Journal of Anatolian Environmental and Animal Sciences, 8*(4), 679–690. https://doi.org/10.35229/jaes.1388002

Zaman, M. (2005). Orta ve Doğu Karadeniz'de balıkçılık. *Doğu Coğrafya Dergisi, 10*(13), 31–78.

Zengin, M. (2019). Karadeniz Türk balıkçılığının yüz yıllık tarihine genel bir bakış. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 5*(7), 31–67. https://doi.org/10.31765/karen.584037

Zengin, M. (2022). Marmara Denizi balıkçılarının çalışma ve sosyal hayatı. *Journal of Research in Business, 7*(2), 376–404. https://doi.org/10.54452/jrb.1059969

Zengin, M., Genç, Y., & Ak, O. (2012). Kuzeydoğu Karadeniz (Gürcistan, Abhazya) kıyılarında hamsi avlayan Türk balıkçı filosunun durumu üzerine bir ön araştırma. *Aquaculture Studies, 4*, 27–43.